

O ŠTVRTOM MEMORIÁLI J. PATOČKU VO VIEDNI

13. marca uplynulo trinásť rokov od smrti jednej z najväčších postáv českej filozofie 20. stor. Jana Patočku. Zatiaľ čo pre našu najmladšiu generáciu meno tohto filozofa, a najmä jeho dielo, bolo doteraz zastreté hmlou ťažko prístupného tajomstva; jeho medzinárodná váha a uzanie stúpali. Jedným z dôkazov je aj v tomto roku už štvrtý ročník *Memoriálu J. Patočku*, ktorý každoročne v deň výročia smrti tohto nášho veľikána organizuje Institut für die Wissenschaften von Menschen vo Viedni.

V predchádzajúcich troch ročníkoch predniesli na Memoriáli prednášky H. G. Gadamer, L. Kolakowski a Z. Brzezinski. Pre členov Katedry filozofie a dejín filozofie FF UK bolo sviatkom, že sa vďaka milému pozvaniu kolegov z Inštitútu filozofie Viedenskej univerzity mohli zúčastniť na tohtoročnom spomienkovom večere. Vypočuli sme si prednášku jedného z najprezentatívnejších žijúcich filozofov — profesora sorbonskej univerzity Paula Ricoeura, ktorý je nielen generálnym kolegom Jána Patočku, ale aj predstaviteľom toho istého prúdu filozofického myslenia. Spomienkový večer otvoril prečítaním pozdravného listu prezidenta V. Havla knieža von Schwarzenberg.

Meno P. Ricoeura je späté nielen s osobou najlepšieho tlmočníka fenomenologickej koncepcie E. Husserla a historika vývoja fenomenológie, ale aj on sám sa radí svojim rozsiahlym dielom k popredným účastníkom fenomenologického hnutia druhej polovice nášho storočia. Je označovaný za predstaviteľa protestantizmu vo francúzskej fenomenológii a hermeneutike. Jeho základným dielom je štvorzväzková monumentálna *La philosophie de la volonté*, o ktorej sa hovorí, že je príkladom využitia feno-

menológie pri analýze praktických problémov ľudského života. Ricoeur, nadväzujúc programovo na Kanta a Husserla tvrdí, že jedine transcendentné hľadisko môže filozofii umožniť racionálne analyzovať „krehkú ľudskú skutočnosť“ tak, ako ju jediniec prežíva, t. j. v disproporcii medzi konečnosťou našej percepcie a nekonečnosťou, ktorá implikuje poznanie pravdy, medzi hranicami charakteru osobnosti a bezhraničnou túžbou po šťastí.

V úvode spomienkového večera P. Ricoeur hovoril o svojich osobných stretnutiach s J. Patočkom. Prednáška (prednášal po anglicky) mala názov *The Personality: Its Ethical and Moral Structures (Osobnosť: jej etická a morálna štruktúra)*.

Východiskom Ricoeurovej úvahy bolo vymedzenie kategórie osobnosti ako výlučne etickej kategórie, pričom toto jej chápanie vidí ako začiatok „celej trajektórie rozprávania o človeku“. V úvode ďalej vymedzil rozdiel medzi pojmami „etický“ a „morálny“. Etymologicky tieto adjektíva považuje za nerozlišiteľné, ide len o synonymické pojmy gréckeho a latinského pôvodu. Zásadný rozdiel však vidí vo vzťahu k predikátu. V tomto sú pojmy „etický“, „etika“ výrazom pre dobrý život individua a pojmy „morálny“, „morálka“ vyjadrujú obligatórny rozmer vo vzťahu ku skutočnosti; ide o univerzálne pravidlá smerovania ľudského bytia.

Jadrom Ricoeurovej prednášky bol náčrt triadického rozvrstvenia tzv. etickej perspektívy (ethical perspective) ľudského bytia. Prvá rovina je smerovanie k dobrému životu jedinca, ktoré stotožňuje so sebaúctou (self-esteem), druhou rovinou je starostlivosť o druhých (care for the others) a poslednou rovinou sú inštitúcie sprostredkujúce medziľudský kontakt, spo-

živom ktorých je spravodlivosť (justice).

Sebaúctu Ricoeur postuluje ako základnú axiómu bytia, a preto nepovažoval za potrebné bližšie toto východisko zdôvodňovať. Väčšiu pozornosť venoval rozboru tvrdenia, že sebaúcta nevyhnutne vyžaduje reciprocitu (miracle of reciprocity), ktorá tvorí bázu medziludských kontaktov. Zásadný význam v jeho koncepcii takto nadobúda fenomén spravodlivosti, pričom zmysel pre spravodlivosť považuje — podľa jeho slov spolu s Aristotelom — v zásade za etickú charakteristiku.

Za podmienku pre rozvinutie úvah o morálke považuje vyriešenie vzťahu povinnosti a univerzality. V interpretácii tejto otázky bezvýhradne prijíma ako plne uspokojivé Kantovo kritérium univerzality pre morálne maximy, bez ohľadu na následky. Väčšiu časť prednášky P. Ricoeur venoval rozboru vzťahu prvej a druhej formuly Kantovho kategorického imperatívu, pričom hlavný dôraz kládol na druhú, ktorá podľa jeho slov nielen naplňa prázdnotu prvej, ale zároveň vyjadruje nevyhnutnosť prechodu etiky k morálke, prechodu z prvej roviny etickej perspektívy k druhej a tretej rovine. Tento prechod zabezpečuje spomínaný fenomén spravodlivosti. Ricoeur vychádza z významu Rawlsovej interpre-

tácie spravodlivosti, avšak vyslovuje určité pochybnosti o tom, či sám Rawls dostatočne docenil etický rozmer spravodlivosti.

V druhej časti prednášky Ricoeur naznačil plodnosť možného využitia svojej triadickej štruktúry etickej perspektívy pri analogickej analýze prakticky všetkých ostatných štruktúr osobnosti a celého komplexu praktického života. Ako ilustráciu načrtnol jej využitie pri analýze lingvistickej štruktúry, pri analýze psychologického fenoménu sľubu, fenoménu aktívnej osobnosti ako aj etického fenoménu identity ľudského života, s ktorým úzko korešponduje zaujímavou koncipovaný fenomén narativity.

Ricoeurova prednáška bola načrtnom svojskej interpretácie morálnej skutočnosti, ktorá akcentuje subjektívny rozmer „etiky“, avšak jeho charakteristika vyjadruje základnú jednotu a univerzalitu ľudskej skutočnosti. Autor pracuje na teoretickom rozvinutí tejto základnej myšlienky v novej pripravovanej monografii. Zároveň si dovoľujeme našej širšej filozofickej verejnosti oznámiť, že sa môže tešiť aj na osobné stretnutie so samotným Ricoeurom na jeseň tohto roku v Bratislave, pretože prijal pozvanie vedúceho našej Katedry filozofie a dejín filozofie FFUK na jej návštevu.

Jana Miedzgová